

17. Костомаров М. Иван Мазепа [Текст] : художньо-документальна книжка / М. Костомаров. – К. : Веселка, 1992. – С. 39-40.

18. Беседа Сталина с Фейхтвангером о культе личности от 8 января 1937 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.liveinternet.ru/tags/page2.html>.

Бобрук А. Н. Мимикрия как политико-культурный феномен

Анализируется феномен политической мимикрии в историческом контексте. Показаны ее проявления в разные эпохи и причины возникновения в общественной жизни. Сделана попытка обобщить объективные факторы ее существования в политическом пространстве.

Ключевые слова: политическая мимикрия, мимикрийна поведение, форми политической мимикрии.

Bobruk. A. Mimicry as a political and cultural phenomenon

Analyzes the phenomenon of political mimicry in a historical context. Showing its manifestations in different ages and causes in the community. An attempt is made to summarize the objective factors of its existence in the political space.

Keywords: political mimicry, mimikriyna behavior, forms of political mimicry.

УДК 32:[316:159.953]

Воляннюк Ольга Ярославівна,

кандидат політичних наук,

науковий співробітник відділу дослідження

теоретичних та прикладних проблем національної пам'яті

Українського інституту національної пам'яті

СПІЛЬНА ПАМ'ЯТЬ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ АСИМЕТРІЇ

Описані наукові підходи до розуміння сутності спільної пам'яті і спільнот пам'яті. Проаналізовано значення меморіальних досліджень для вирішення актуальних проблем політичної асиметрії.

Ключові слова: суспільна пам'ять, спільна пам'ять, спільнота пам'яті, політична асиметрія, парадокс асиметрії.

В епоху геополітичної невизначеності та українського запізнілого самовизначення дискусії про можливість гармонійного політичного розвитку потребують оновлених підходів. Запозичена з точних наук, проблематика симетричного/асиметричного все частіше знаходить своє відображення у дослідницьких проектах сучасних соціогуманітаріїв та може слугувати вагомим інструментом вирішення актуальних суспільно-політичних питань. Сьогодні поняття «асиметрії» (від давньогр. ασυμμετρία — «неспівмірність», μετρέω — «вимірювати») найчастіше вживається у контексті проблематики політичної регіоналістики, міжнародних відносин і зовнішньополітичних стратегій [див. напр. 2; 11; 12, с. 41-42; 21]. Втім динаміка політичного життя сучасного українського суспільства все більше зобов'язує вітчизняних науковців до виявлення та розуміння внутрішніх суспільних асиметрій. Гендерні, регіональні, вікові, професійні, освітні та інші асиметрії значною мірою визначають не лише кількісні параметри політичного життя, але і його якісні показники. У демократичному суспільстві нерівномірний розподіл політичних ресурсів між різними суб'єктами провокує, з одного боку, до розгортання конкурентних відносин чи конфліктних ситуацій, з іншого ж — до пошуку нових ресурсів й засобів владного контролю.

Погодимось з позицією російських політологів про те, що «конфлікти третього покоління» відрізняються від попередніх, в основному міждержавних, розширенням основних суб'єктів-учасників, предметом, джерелами, способами вирішення тощо. На

перший план нового, так званого, постконфронтаційного періоду людського розвитку виходять конфлікти внутрішні, спричинені націоналізмом, релігійним фундаменталізмом, сепаратизмом, глобальною нерівністю [3, с. 327]. Поряд з ідеологічними, світоглядними, мовними розходженнями, суттєвим дезінтеграційним компонентом нашої дійсності постають гостро дисонуючі спогади у соціумі. Пам'ять окремих індивідів і їх спільнот становить окремих, специфічний та важливий предмет політичної боротьби. Досі актуальним залишається запитання: Суспільство пам'ятає/забуває співзвучно політичним тенденціям чи всупереч їм?

Меморіальна асиметрія у суспільстві — це розходження і несумісність в уявленнях та оцінках минулого; дисбаланс у знаннях історії; нерівні можливості публічної презентації групових спогадів; поляризація, конфронтація, нерівноправність пам'ятевих практик. *Асиметрія пам'ятей* передусім означає, що певна «сторона минулого», окремі спогади та історичні знання у суспільстві висвітлюються поверхово, неповно, стереотипно. Такий диспаратет створює додаткові ризики для зловживань пам'ятевим ресурсом з метою досягнення короткотермінових політичних потреб, розвитку міжнародних домовленостей чи конфліктів.

На наш погляд, асиметрію пам'ятей цілком закономірно розглядати у контексті асиметрій політичних. Останні, за визначенням вітчизняних дослідників, пов'язані, насамперед, з реалізацією певних інтересів громадян, соціальних груп, партій, регіональних політичних еліт та їх представництвом у центральних органах влади, місцевому самоврядуванню. Політична асиметрія у динаміці може набувати рис безпосередньо асиметричних процесів (коли показники політичної консолідованості різних регіонів збільшуються у розриві), асиметричних процесів (коли зменшується розрив між цими показниками) та стабільності (коли співвідношення показників залишається незмінним). Таким чином, політична асиметрія є явищем, яке супроводжується взаємним віддаленням політичних сил, що представляють різні сегменти інтересів громадян та соціальних груп. Політичну асиметрію характеризують розбіжності, пов'язані з механізмами та способами реалізації влади, обраними пріоритетами та здійсненням політичних дій, визначенням пропонуваного перетворень за часом та обсягом тощо [13, с. 123].

Проблема гармонійного, збалансованого розвитку суспільно-політичних відносин посткомуністичного суспільства значною мірою залежить від його можливостей спільно пригадувати та забувати. В умовах дезінтегрованого й фрагментованого суспільства дефініція «спільна пам'ять» викликає дещо скептичні зауваження. Дискусійним постає питання про те, чи пам'ять може бути спільною, до якої міри вона поєднує людей, а у яких обсягах її асиметрії несумісні з можливостями співжиття. У працях зарубіжних дослідників феномену колективної пам'яті (А. Ассман, Я. Ассмана, Дж. Боднара, С. Кайзер, Е. Маєра, Ж. Мінка, П. Нора, Дж. Оліка, Дж. Павічевіча, П. Рікер, Ж. Скотта, Ш. Трєбста, М. Хальбвакса, Б. Шацької, Г. Шумана та інших) розкрито особливості філософського, соціологічного, історичного, антропологічного культурологічного розуміння проблематики спільної пам'яті та контрпам'ятей. Суттєво доповнюють ці наукові пошуки роботи вітчизняних вчених (О. Антонюка, В. Вашкевича, І. Гирича, Я. Грицака, Ю. Зерній, А. Киридон, Л. Нагорної, Л. Стародубцевої, О. Удода, Ю. Шаповала та інших).

Поряд зі згаданими науковими здобутками важливо з'ясувати сутність, структуру і значення спільнот пам'яті в умовах відчутних асиметрій політичного життя суспільства. Неабиякий науковий інтерес викликає можливість інтегрування індивіда до громадської, державної або глобальної спільноти пам'яті, зближення чи дистанціювання особистого та колективного у інформаційному, віртуальному просторі. Перед сучасними політологами стоїть завдання визначити множинність інтерпретацій наукового поняття «спільнота пам'яті», а також виявити сутність відповідного явища у світлі актуальних суспільно-політичних тенденцій розвитку людства.

Спільнота пам'яті – одне з найбільш суперечливих та багатозначних понять студій пам'яті. У сучасній науковій літературі спільнота пам'яті трактується як символічна громада людей, об'єднаних спільним походженням, історією, схожими оцінками минулого; як віртуальна мережа збереження спогадів та обміну ними; як громадське формування, об'єднане спільними візіями історії; як структурна одиниця суспільної пам'яті, що репрезентує зміст та особливості пригадування і забуття окремої соціальної групи. У найбільш широкому сенсі спільнотою пам'яті є кожна мала, середня чи велика соціальна група людей, що володіє спільною пам'яттю. У такий спосіб вчені вирізняють існуючі у суспільстві групи (родові, мовні, етнічні, регіональні, соціально-демографічні, елітарні тощо) з їх відмінними спогадами. При цьому здебільшого йдеться про тривалі та цільові спільноти, але не епізодичні масові сукупності людей.

Спільнота традиційно розглядається як частина суспільства, що відрізняється від решти його членів певними релігійними, етнічними, професійними, класовими чи іншими орієнтирами. У вже класичній сьогодні роботі німецького соціолога Ф. Тьоніса «Спільнота та суспільство» (1887р.) сутність спільноти розкривається через будь-яке близьке, потаємне, неповторне сумісне життя. Вчений стверджує, що «... спільнота – це тривале й достеменне сумісне життя, суспільство ж – лише скороминуче й позірне. Відповідно до цього саму спільноту треба розуміти як живий організм, а суспільство – як механічний агрегат і артефакт» [16, с. 19]. У науковій термінології вчений пропонує відрізнити поняття «спільнота», «товариство», «суспільство», а його теорія спільноти виявляється передусім у трьох видах стосунків: стосунках між матір'ю та її дитиною; подружніх стосунках; стосунках між тими, хто відчуває себе братами і сестрами. Таке вузьке тлумачення поняття «спільнота» відрізняється від характерних для української мови (особливо для побутового вжитку) отождоженень понять «спільнота», «община», «громада», «товариство», «об'єднання людей».

Однак теорія Ф. Тьоніса особливо зацікавить сучасного дослідника *memory studies* ще й тим, що німецький науковець один із небагатьох серед своїх сучасників значну увагу приділяє сутності звички, досвіду, звичаїв у формуванні й існуванні спільностей. Серед «форм зв'язаної волі» Ф. Тьоніс значиме місце відводить «пам'яті пращурів». Дослідник пише: «Якщо, крім кровного інстинкту, звичка формує найтісніший зв'язок між людьми, які живуть поряд одне з одним, то *пам'ять* дає можливість живим зберегти зв'язки навіть з мертвими, усе ще згадувати про них, побоюватися і вшановувати їх. І якщо як осідок милих для серця спогадів вітчизна взагалі приковує людину до себе, робить розрив нестерпним і того, хто віддалився від неї, притягує назад із тугою і ностальгією, то як місце проживання пращурів, де вони були поховані і де над хмарами домівок та під їхніми стінами все ще ширяють та перебувають духи небіжчиків, що оберігають живих і турбуються про них, водночас владно звертаючись до їхньої пам'яті, – вона має для простих і довірливих душ іще й особливе й більш піднесене значення» [16, с. 217].

Подібні міркування німецького філософа кінця XIX – початку XX століття постають досить дискусійно з огляду на особливості сучасної цифрової доби глобальності та інформаційного обміну. Прагнення спільності, солідарності, колективного духу нині відчутно трансформувалися. Сучасний канадський філософ Ч. Тейлор у відомій праці «Етика автентичності» зауважує: «...люди розглядають свої стосунки, як такі, що можуть бути розірвані. Все більшої ваги набувають егоцентричніші форми самоздійснення. Дедалі менше людей залишаються прив'язаними до спільноти свого походження» [15, с. 63]. Природна потреба в односторонніх, спілкуванні, симпатії, визнанні все менше реалізується у рамках класичних трудових, професійних, навчальних, партійних та інших об'єднаннях. У сучасній соціогуманітаристиці поняття «спільнота» може вживатися і у значенні символічного конструкту, і як ціннісно чи/та нормативно окреслена соціальна група. Зміст поняття «спільнота пам'яті» варіюється залежно від контексту вживання, а також від галузі науки, у рамках якої працює дослідник даного феномену.

Визначальною ознакою будь-якої спільноти є деяка колективна ідентичність. Проблеми ідентичності та пам'яті у сучасній науковій літературі часто розглядаються як взаємодоповнювані. Поширене сьогодні етико-філософське вчення про пам'ять П. Рікера ґрунтується на твердженні про те, що минуле конструює спільноти та водночас у парадоксальний спосіб може заперечити можливість існування такої спільноти чи піддати сумніву її історичну спадкоємність [див. 14]. Спільне минуле є не просто генеалогічно чи традиційно успадкованими історичними відомостями. Воно діє як беззаперечний моральний імператив для кожного, хто належить до даної спільноти. Таке спільне минуле визначальне для інтегрованості, взаєморозуміння та розвитку спільнот пам'яті.

Сучасні західні архівісти також звертають увагу на проблематику спільнот пам'яті. У спільній статті С. Маккеміш, А. Гіліленд-Шветленд та Е.Кетелар пропонується наступне твердження: «У тому разі, якщо колективна ідентичність групи ґрунтується на вибіркових процесах пам'яті, якщо ця група визначає саму себе через спогади про спільне минуле, тоді така група є спільнотою пам'яті» [19, с. 146]. Функціонування спільноти пам'яті відіграє важливу роль у збереженні корінних і локальних способів пізнання і запам'ятовування, захищає громади від штучно нав'язаних образів минулого. Дослідники розглядають спогади різних спільнот пам'яті в якості значимої умови подальшої постмодерної еволюції історико-архівних досліджень та освітніх програм.

Польська дослідниця Б. Шацька підкреслює елемент частковості у змісті поняття спільнота пам'яті, яку тлумачить як підсистему колективної пам'яті, що визначає специфічну форму акумуляції і трансляції соціально досвіду. На підтвердження такої думки у своїх працях дослідниця вживає схожі категорії «пам'ять локальних спільнот» або «локальні пам'яті». Спільне минуле, на думку Б. Шацької, сприймається як комплекс ідентифікаційних знаків, які допомагають відрізнити своїх від чужих. При цьому національна ідентичність нерідко конкурує з ідентичностями локальними [див. 17; 18]. Тут особливим чином проявляється парадокс політичної асиметрії, коли диспаритет сил і можливостей репрезентації власних візій минулого все ж не означає поглинання одними групами (зокрема, чисельно більшими чи легітимно-владними) інших (менших за кількістю або ресурсним потенціалом). Нерідко саме незначні «острівки» пам'ятей викликають більше прихильності у громадян, аніж потужні національні чи наднаціональні наративи.

На зорі нового тисячоліття людство постало перед низкою нових культурних, гуманітарних, політичних, соціальних, економічних викликів. Суперечливо мисляться сьогодні очікувані перспективи та потенційні загрози, що можуть виникати у процесі формування інформаційного суспільства. Сучасне комплексне політологічне визначення феномену інформаційного суспільства, запропоноване у монографії О.Картунова та О. Маруховського, дозволило авторам охарактеризувати це суспільство як те, у якому інформація, знання й інформаційно-комунікаційні технології перетворюються на основну продуктивну силу та джерело епохальних зрушень в усіх сферах суспільного життя, зокрема в політичній, що виявляється у метаморфозах політичної влади, трансформації політичних режимів («е-демократія»), владних інститутів («е-уряд» та «е-самоврядування»), партійних («е-партія») і виборчих систем («е-вибори» та «е-референдум»), у прискоренні переходу від представницької демократії до демократії участі, у зміцненні громадянського суспільства та посиленні інших демократичних перетворень на користь людини, суспільства і людства в цілому [7].

Питання становлення та функціонування суспільства знань належить до найбільш актуальних і таких, що широко обговорюються інтелектуальною громадою поряд з проблемами демократизації, гармонійного розвитку соціальної та правової держави, глобального світового порядку. Обрії наукових інтересів у цій області соціально-гуманітарного знання сьогодні суттєво розширені. Цифрова епоха формує і новітні візії проблематики суспільного пам'ятання та забуття. Інтернет тут уявляється як масове сховище спогадів, де кожен може не лише знайти необхідне джерело про минуле, але й додати свої

власні спогади про нього. Сучасні носії пам'яті легко модифікувати, оновити, але складніше тотально контролювати. В інформаційну епоху розширюються можливості візуалізації та віртуалізації суспільної пам'яті, уможлиблюється персоналізація кожного спогаду, причетного до спільного життя.

У світі інформаційних комунікацій поняття «Спільнота пам'яті» більше відоме за власною назвою першої цифрової соціальної мережі «Community Memoгу». Це одна з найстаріших віртуальних спільнот (започаткована у 1973 р.), що мала всього три загальнодоступних термінали у Сан-Франциско, але вже в той час виконувала більшість завдань сучасних соціальних мереж. Первинно заснована як публічна комп'ютеризована дошка оголошень, Community Memoгу у процесі відкритого доступу користувачів була трансформована у зручну платформу для обміну інформацією з проблем мистецтва, освіти, літератури, журналістики, комерції та інших соціальних питань. З того часу дигітальна соціальна мережа перетворилася з накопичувача інформації (сховище пам'яті) у медіума актуальних інформаційних потоків та спілкування. Показово, що творці-засновники Community Memoгу (Е. Ліпкін, М. Шпаковські, Л. Фелзенштейн) великого значення надавали ідеалам контр-культури 1960-х років, розвитку засадничих основ свободи слова, антивоєнного та екологічного руху.

Сучасна західна історія популяризації поняття «спільнота пам'яті» не завершилася разом зі згоранням діяльності згаданої цифрової мережі комунікації. Розвиток Веб-2 інструментів сприяє розширенню глобальних і локальних проектів, що ініціюють публікацію індивідуальних спогадів (тематичних або довільних) у відкритому інтернет доступі. Характерно, що більшість таких проектів у своїй назві містять концепт «Спільнота Пам'яті», що визначається як відкрита мережа колективних знань, яка розроблена заради громади та нею ж і підтримується. Подібні спільноти пам'яті (або товариства спогадів), навіть у рамках досить обмежених ресурсів, суттєво сприяють розвитку місцевої історії. Віртуальний простір дозволяє розміщувати унікальні експонати, постійні колекції особистих фотографій членів громади, їх документів, розповідей про минуле тощо. Сьогодні високотехнологічні інструменти дають змогу громадянам ставати співтворцями власної історії та ідентичності.

Однак слід відмітити, що електронні архіви спогадів, які часто ототожнюють з поняттям «спільнота пам'яті», не є самою такою спільнотою, а виступають лише особливою формою, допоміжним засобом у збагаченні зв'язків між членами громади. Окрім того, нерідко події далекого історичного минулого стають предметом поодиноких медіа проектів, водночас незалежна інформаційна підтримка «живої» пам'яті народу практично не здійснюється. В той час, як суспільна пам'ять про нещодавні події піддається найбільшим політичним маніпуляціям, легко і безслідно забуваються події та персонажі піврічної давнини, сучасна громадськість працює над створенням ефективних механізмів збереження актуальної суспільно-політичної інформації. Цікавим прикладом тут може слугувати організація західного інтернет-ресурсу «Політична Пам'ять»/«Political Memoгу». Цей веб-інструмент дозволяє громадянам держав-членів ЄС у вільному доступі відстежувати повну історію голосувань, виступів, прокламацій кожного депутата європейського парламенту [20]. Досі започаткований лише один подібний ресурс в Україні – «Владометр». Це проект журналістського моніторингу політичних обіцянок. Зміст нового українського Web 2.0 інструменту генерується не лише редакцією, а й самими користувачами. Об'єктами моніторингу є політики та чиновники різного рівня на предмет виконання ними обіцянок [4]. Така практика, за умови її успішної реалізації та масової підтримки, значно розвиває можливості культури суспільної пам'яті, електоральної культури та громадського контролю за вчинками народних обранців. Звісно такий ресурс не вичерпує усього спектру громадських прагнень у сфері знання і розуміння свого недавнього минулого.

До дещо критичних та песимістичних оцінок щодо новітніх можливостей розвитку суспільної пам'яті у цифрову епоху схиляють нас міркування німецької дослідниці А. Ассман. Слушно буде навести окремі з них: «Внаслідок останніх метаморфоз культурний

простір спогадів став схожим на цілком автоматизований комп'ютерний мозок, який самостійно управляє своєю інформацією й оновлює її за певними програмами. В зв'язку з цим напрямом розвитку технологій зберігання такі антропоморфні категорії, як пригадування та забуття, видаються дедалі менш доречними. При цьому arg-сторона, технічне опанування пам'яті, стає самодостатньою завдяки vis-стороні, неконтрольованим психічним енергіям (...) З вибухом епохи цифрових технологій добігає кінця не лише доба книгодрукування, а й ера матеріального письма загалом. Річ не в тім, що більше нічого не друкується і не пишеться; ці форми культурної практики залишаються незамінним у багатьох сферах. Однак на порозі нових медійних технологій уперше стає очевидною «історичність» старих фаз (...) Такі давні і водночас провідні метафори письма, як слід, знак утраченої присутності, який очікує на розшифрування, непомітно розчиняються у знаках цифрового письма. Ця переорієнтація вказує на вирішальну «зміну консистенції» просторів спогаду. Адже з матеріальним письмом був пов'язаний досвід глибини, заднього тла, седиментації та нашарування, який насамперед згущувався в уявлення про латентну пам'ять між відсутністю та присутністю. За електронних умов такі образи й уявлення навряд чи виправдані. Тим, що тут панує, є поверхня, за якою не приховується нічого іншого, крім урахованих станів і перемикачів коду від 1 до 0» [1, с. 429]. Ці рядки досить переконливо аргументують потребу відмови від гіперболізації значення віртуальних спільнот пам'яті.

Поряд з цифровим контекстом існують також традиційні трактування спільноти пам'яті. Світовий досвід становлення інформаційного суспільства дає можливість визначити національні пріоритети та відмінності, які виявляються у поєднанні державних інтересів з ініціативою неурядових організацій в умовах новітніх викликів. Зокрема спільнотою пам'яті можна назвати громадську, неурядову організацію людей, об'єднану навколо спільних спогадів, знань, оцінок окремих подій історичного минулого. Йдеться про місцеві, регіональні, міжнародні громадські формування, організовані живими очевидцями, учасниками чи постраждалими від певних подій у минулому або в пам'ять про їх жертви; спрямовані на охорону та/або відтворення окремих традицій, збережених спільною пам'яттю; націлені на вивчення, збереження, популяризацію знань про минуле, дослідження невідомих сторінок історії. В цьому значенні спільноти пам'яті не абстрактні соціальні одиниці, а цілком певні організації, які не забувають свого минулого, активно його опрацьовують і нерідко намагаються реабілітувати, актуалізувати, відновити чи нав'язати певні історичні наративи. Громадські ініціативи, що організовується низкою індивідів, груп, організацій, здійснюють вплив на державну політику пам'яті, що може носити конструктивний характер взаємного узгодження спірних образів минулого, або загрожувати посяганнями на сталий історичний наратив нації, породжуючи низку дезінтегративних політичних конфліктів.

Разом з розвитком демократичних політичних відносин такі недержавні організації дедалі частіше практикують одиничні і масштабні проекти меморіалізації (створення меморіальних місць, встановлення імен загиблих тощо); організують просвітні, наукові і культурні заходи на історичну тематику; популяризують знання про минуле, народні традиції на рівні національних менших, регіонів, на міжнародній арені; розробляють видавничу та медійну продукцію з історичної проблематики; збирають, систематизують і доносять до суспільства важливі культурно-історичні знахідки; розвивають краєзнавчі ініціативи, місцевий туризм.

Результати аналізу єдиного реєстру громадських формувань Міністерства юстиції України [5] дозволяють зробити висновок, що у громадсько-політичному житті України віднайшли своїх прихильників та водночас співіснують організації репресованих комуністичним режимом та його реабілітатори, захисники монархічно-державницьких та анархічних традицій, прозахідні та проросійські організації тощо. Як песимістично зауважує Л.Нагорна, у такій політичній культурі практично стає неможливим не тільки консенсус щодо базових цінностей та ідеалів суспільного розвитку, але й цивілізований діалог;

локальна діяльність часто переважає над загальнонаціональною; конкуруючі в суспільстві субкультури прагнуть до полярних напрямків, підживлюючи ліберальну, демократичну, консервативну та інші тенденції у політичному житті України [9, с. 185]. Далеко не всі болісні сторінки історії знайшли відгук у громадськості аж до створення організованих інституцій. Як показують результати кількісного аналізу, найбільше число громадських формувань складають ті, що не конфліктують з офіційним тлумаченням минулого – приміром, група козацьких громад (хоча така ситуація пояснюється не лише державною підтримкою, але й внутрішнім розколом поміж сучасною козацькою старшиною), або захисники пам'яті про жертви чорнобильської катастрофи. Водночас багатоманітність громадських утворень у сфері інтерпретації спільного минулого є важливою умовою розвитку демократії, а від їх взаємодії між собою та з органами державної влади, від їх роботи на міжнародній арені багато в чому залежить розвиток культури суспільної пам'яті та демократизація суспільно-політичних відносин в цілому.

Втім, як слушно відмічає Ю.Опалько, слід звернути увагу й на існуючі обмеження діяльності організацій недержавного сектору у галузі політики пам'яті, зокрема в Україні. Серед таких недоліків: недосконалість правового регулювання створення і діяльності громадських організацій; недостатність їхнього бюджетного фінансування і непрозорість механізмів його розподілення; відсутність дієвих правових і фіскальних механізмів залучення приватного капіталу для фінансування громадських об'єднань; слабкість горизонтальних зв'язків між об'єднаннями даного сегменту; недостатня ступінь залучення громадських організацій до реалізації довгострокових державних культурно-освітніх програм; відсутність достатнього їхнього доступу до ЗМІ [10, с. 87]. На фоні мегатенденцій сучасності слухними у цьому зв'язку будуть також зауваги Ч.Тейлора: «Політичне громадянство, з його почуттям обов'язку й відданості політичному суспільству, стає дедалі маргінальнішим» [15, с. 38]. Отож, налагодження співробітництва, партнерства, досягнення балансу інтересів між громадськими організаціями та державними інституціями у цій галузі є не лише важливою умовою, але й та доволі складним завданням суспільно-політичного розвитку в цілому.

Серед численних визначень поняття «спільнота пам'яті» складно віддати першість одному з них. Віртуальні спільноти пам'яті практично не реалізуються в українських реаліях. Ініціативні об'єднання громадян в Україні нормативно визначені як громадські формування (громадські організації і рухи), а ті з них, що виявляють особливий інтерес до минулого, вітчизняними дослідниками класифікуються у сегмент культурно-історичних. Зважаючи на український культурний контекст, найбільш доречним видається розуміння спільноти пам'яті як умовної групи людей, що пов'язані між собою спільними успадкованими, набутими та засвоєними відомостями про минуле. В умовах політичних, соціальних, економічних, міжнародних та інших асиметрій ці спільноти зберігають єдині образи минулих подій та історичних постатей, й відтак виступають у різних ролях: як спільноти хранителів, спільноти просвітників-реконструкторів, спільноти ідеологів-конструкторів. Серед мотивуючих обставин появи й розвитку подібних формувань очевидно слід відрізнити прагнення помсти за минуле, його глорифікація, розкаяння, зцілення спогадами, злопам'ятство, пролонгування минулого.

Окреслена проблематика лише частково розкриває особливості феномену спільної пам'яті поза державою та/або за межами громадянського суспільства. Поглиблення політичного дисбалансу у суспільстві, що трансформується, актуалізує подальші наукові пошуки. Відкритим залишається питання про залежність спільнот пам'яті від електоральних очікувань, результатів виборчого процесу. Дослідницької уваги потребує проблема віртуальних і реальних, самоорганізованих і зумисне мобілізованих, цілісних і перерваних в часі й просторі свого існування спільнот пам'яті. Самостійним предметом наукового інтересу мають постати й типові для членів таких громад зразки діяльності, характерні моделі поведінки, кореляція якісних та кількісних параметрів їх функціонування. Результати

подібних досліджень у перспективі можуть слугувати не лише суттєвим доповненням до розуміння сутності політичних асиметрій у суспільстві, але й ключем для пошуку шляхів і методів її корекції.

Література:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / А. Ассман; [Пер. з нім. К.Дмитренко, Л.Доронічева, О.Юдін]. – К.: Ніка-Центр, 2012. – 440 с.
2. Бусыгина И.М. Политическая регионалистика: учеб. Пособие / И.М. Бусыгина. – М.: РОССПЭН, 2006. – 280 с.
3. Введение в политическую теорию: учебное пособие (Стандарт третьего поколения, для бакалавров) / Под. ред. Б. А. Исаев. – СПб: Питер, 2013. – 432 с.
4. Владометр: проект громадського моніторингу політичних обіцянок // Веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vladometr.org/>
5. Єдиний реєстр громадських формувань // Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/18501>
6. Канетти Э. Человек нашего столетия: / Э. Канетти; [Пер. с нем.]. – М.: Прогресс, 1990. – 474 с., 0,5 л. ил. – (Заруб. худож. публицистика и докум. проза)
7. Картунов О. В. Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій [Текст] : монографія / О. В. Картунов, О. О. Маруховський; за заг. Ред. Картунова О.В. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2012. – 344 с. (Серія «Інформаційно-знаннєве суспільство»)
8. Нагорна Л.П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії / Л.П. Нагорна. – К., ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. – 328 с.
9. Нагорна Л.П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії / Л.П. Нагорна. – К.: Стило, 1998. – 278 с.
10. Опалько Ю.В. Збереження культурно-історичної спадщини у сучасній Україні: проблеми і перспективи / Ю.В. Опалько // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1 (2). – С. 83 – 88.
11. Панченко, Т.В. Політична регіоналістика [Текст] : навч. посіб. / Т.В. Панченко. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – 188 с.
12. Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 808 с.
13. Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в умовах політичної модернізації : навч. посіб. / Е.А. Афонін, Ю.С. Ганжуров, О.І. Крюков, А.Ю. Мартинов, В.В. Лісничий, О.В. Радченко; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, Укр. т-во сприяння соц. інноваціям. — К.: Парлам. вид-во, 2008. — 416 с. — (Відкрита дослідн. концеп.; Вип. 6).
14. Рикер П. Память, История, Забвение / Поль Рикер; [Пер. с фран.]. – М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004. – 728 с.
15. Тейлор Ч. Етика автентичності / Ч. Тейлор; [Пер. з англ.]. – К.: Дух і літера, 2002. – 128 с.
16. Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство: основні поняття чистої соціології / Ф. Тьоніс; [Пер. з нім.]. – К.: Дух і літера, 2005. – 262 с.
17. Шацька Б. Зміни ставлення до минулого в Польщі після 1989 року / Б. Шацька // Україна модерна. – 2009. – № 4 (15). – С. 175 – 185.
18. Шацька Б. Минуле – пам'ять – міт / Б. Шацька; [Пер. О. Герасима, ред. А. Павлишина]. – Чернівці: Книги – XXI, 2011. – 248 с.
19. McKemmish S., Gilliland-Swetland A., Ketelaar E. «Communities of Memory»: Pluralising Archival Research and Education Agendas / S. McKemmish, A. Gilliland-Swetland, E. Ketelaar // Archives and Manuscripts. – № 33(May 2005). – Pp.146-174.
20. Political Memory // La Quadrature Du Net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://werebuild.eu/wiki/Political_Memory

21. Schwartz W. Asymmetrical Adversaries / Winn Schwartz // ORBIS. – Vol. 44. – No. 2. – Spring 2000. – Pp. 198–199.

Воляннюк О. Я. Общая память в условиях политической асимметрии

Описаны научные подходы к пониманию сущности общей памяти и сообществ памяти. Проанализировано значение мемориальных исследований для решения актуальных проблем политической асимметрии.

Ключевые слова: общественная память, общая память, сообщество памяти, политическая асимметрия, парадокс асимметрии.

Volyanyuk O. Common memory in terms of political asymmetry

The main approaches to the understanding of the essence of common memory and memory communities are described. The significance of the memory studies to address the pressing problems of political asymmetry is analyzed.

Keywords: public memory, common memory, community memory, political asymmetry, paradox of the asymmetry.

УДК 347.218.2.008.4 (4)

Баланюк Юліана Сергіївна,
здобувач кафедри міжнародних відносин
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ ЄВРОПИ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

В даній статті охарактеризовано основні міжнародні конвенції, які являються нормативним забезпеченням роботи Ради Європи у сфері збереження культурної спадщини. Виділено основні аспекти Рамкової конвенції про значення культурної спадщини для суспільства, та її внесок у європейську пам'яткоохоронну галузь.

Ключові слова: Рада Європи, культурна спадщина, Європейська культурна конвенція, Конвенція про охорону архітектурної спадщини, Європейська конвенція з охорони археологічної спадщини (переглянута), Рамкова конвенція про значення культурної спадщини для суспільства.

Окрім ЮНЕСКО та інших міжнародних інституцій що опікуються питаннями охорони культурної спадщини, значну роль у розробці нормативних та практичних рекомендацій для покращення збереження згаданої сфери відіграє Рада Європи.

Дослідження діяльності інституцій культурно-історичного сегменту посідає помітне місце у працях як вітчизняних, так і зарубіжних культурологів, соціологів, мистецтвознавців. Головні аспекти міжнародної охорони культурної спадщини висвітлені у працях М.М. Богуславського, Л.В. Прибеги та ін. [1, 2].

Рада Європи – міжнародна організація 47 держав-членів в європейському просторі, яка була створена у 1949 році з метою досягти більшої єдності між країнами Європи для захисту та впровадження ідеалів і принципів, які є їх спільною спадщиною, і сприяння їх економічному та соціальному прогресу [3]. Враховуючи впливовість даної організації на міжнародній арені, актуальним виявилось і вивчення діяльності Ради Європи у сфері збереження культурної спадщини.

19 грудня 1954 року в Парижі була підписана Європейська культурна конвенція, яка визначає офіційні рамки діяльності Ради Європи в сферах освіти, культури, культурної спадщини, молоді та спорту [4]. У 1955 році Європейська культурна конвенція вступила в силу в якості основного інструменту, через який 48 європейських держав висловили свою